

Павло АРТИМИШИН

*кандидат історичних наук
старший науковий співробітник відділу нової історії України
Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України
старший науковий співробітник Інституту релігієзнавства –
філії Львівського музею історії релігії
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7501-797X>
e-mail: p.artymyshyn@gmail.com*

ПЕРША СВІТОВА ВІЙНА У ПУБЛІЦИСТИЦІ ОСИПА НАЗРУКА¹

Проаналізовано уявлення українського громадського і політичного діяча, письменника, журналіста, публіциста та правника О. Назарука про події Першої світової війни. Зауважено, що на 1914 р. він вже встиг стати популярним як колишній очільник віденської студентської «Січі» й львівської «Академічної громади» та представник Русько-Української радикальної партії, який із початком Великої війни, після нетривалого перебування у таборі Талергоф, активно долучився до співпраці з Союзом визволення України, а пізніше – роботи Загальної української ради, та став одним із співорганізаторів Пресової кватири Українських січових стрільців.

Констатовано, що на сторінках своїх мемуарно-публіцистичних праць, опублікованих під час Великої війни, О. Назарук акцентував насамперед на перебігу боїв на тій ділянці Східного фронту, яка пролягала карпатськими та галицькими теренами, й участі у ній УСС. Розглянуто такі праці автора, як: «Слідами Українських Січових Стрільців», «Над Золотою Липою: В таборах Українських Січових Стрільців», «З кривавого шляху Українських Січових Стрільців», статті на сторінках «Вістника Союзу визволення України» («Російський відворот», «Над Стрипою», «Над горішньою Стрипою»).

Узагальнено, що вони присвячені ролі та цілям українців під час Великої війни, обґрунтуванню ідеї відродження самостійної Української держави як результату боротьби Центральних держав із Російською імперією, а головне – збиранню матеріалів і документів з історії українського січового стрілецтва, опису цього військового феномену та зображенню його як однієї зі справді дієвих сил, які могли своєю вірною службою, сміливістю і водночас самовідданим патріотизмом домогтися спершу розширення прав українців у півдавстрійській Галичині та, за сприятливого ходу військової кампанії, закладення основ для відновлення втраченої у минулому української державності у разі перемоги над ворогом – Росією.

Ключові слова: Перша світова війна, Осип Назарук, Українські січові стрільці, уявлення, публіцистика.

¹ Стаття підготовлена за сприяння Національного фонду досліджень України в межах виконання проєкту «Історична пам'ять українців в умовах війни: від конфронтації до консолідації» (реєстраційний номер проєкту: 2023.03/0207).

Контекст теперішньої повномасштабної війни Російської Федерації проти України спонукає дослідників до вивчення різноманітних воєнних аспектів, досвідів та явищ – як тих, які стосуються сучасності, так і вже дещо віддалених у часі процесів. Серед них можна виділити й уявлення про війну – сукупність поглядів, образів і концепцій, які формуються у свідомості людей щодо війни та можуть базуватися на історичному досвіді, культурних традиціях, художній літературі, медійній сфері, особистому досвіді, а також, зрештою, офіційній пропаганді.

Мета статті – проаналізувати сприйняття подій Першої світової війни, зокрема їх перебігу на тій ділянці Східного фронту, яка пролягала карпатськими та галицькими теренами, й участі у ній українських січових стрільців (УСС) Осипом Назаруком на сторінках його мемуарно-публіцистичних праць, опублікованих під час Великої війни. На 1914 р. він вже встиг здобути реноме досить таки відомого публіциста, громадського діяча, колишнього очільника віденської студентської «Січі» й львівської «Академічної громади» та представника Русько-Української радикальної партії, який із початком Великої війни, після нетривалого перебування у таборі Талергоф, активно долучився до співпраці з Союзом визволення України, роботи Загальної української ради та як один із співорганізаторів – Пресової кватири УСС.

Постать О. Назарука частково відображено в історіографії. Чи не вперше творчу спадщину Осипа Назарука розглянуто у діаспорних напрацюваннях Івана Лисяка-Рудницького (Лисяк-Рудницький, 1976, с. XV–XCVII). Із відновленням незалежності України постать та діяльність Осипа Назарука у різних контекстах (зокрема й на тлі Першої світової війни) ґрунтовно почали вивчати й вітчизняні дослідники, серед яких варто виділити роботи Лілії Бурачок (Бурачок, 2006; Бурачок, 2008; Бурачок, 2011; Бурачок, 2015), Мирослави Дядюк (Дядюк, 2001; Дядюк, 2002), Оксани Зеленої (Зелена, 2007), Володимира Качкана (Качкан, 1998), Миколи Литвина та Кіма Науменка (Литвин, Науменко, 1995; Литвин, 1998), Івана Патера (Патер, 2000), Олександра Рубльова (Рубльов, 2004), Марії Федунь (Федунь, 2000), Михайла Швагуляка (Швагуляк, 1995; Швагуляк, 1997) та інших. Однак, попри вже наявний певний історіографічний матеріал із тематики, уявлення О. Назарука щодо подій Першої світової війни поки що як предмет дослідження розглянуті неповно та потребують подальших детальніших наукових розвідок, однією з яких є і ця публікація. У ній зосереджено увагу на аналізі праць О. Назарука, які стосувалися Першої світової війни, для реконструкції його візій-підходів до трактування цього глобального конфлікту та діяльності УСС на його тлі.

На початок Великої війни майже 31-річний уродженець Бучача О. Назарук вже встиг досягнути певних здобутків у суспільно-політичному та професійному житті – хоча цей шлях прямолінійним також назвати складно. Так, після навчання в Бучацькій народній школі він продовжив навчання у тамтешній гімназії, однак через активну участь у протестах проти колонізаційної політики гімназійної адміністрації навчального закладу 1900 р. його відрахували, і студії він продовжував поза рідним містечком – у Золочеві. Але і тут через відверту громадську позицію щодо захисту прав українських гімназистів і студентства (та, зокрема, участь у роботі юнацьких відділень Русько-Української радикальної партії (РУРП) – драгоманівських гуртках) його не допустили до матури, і випускні іспити довелося скласти у Львові (Зелена, 2007, с. 29–30). Під час кількомісячного перебування у місті юнак запізнався з осередком «Молодої України» (ймовірно, був і членом) та «Академічної громади», а

також долучився до вічевого руху, який якраз восени 1901 р. почав набирати обертів, насамперед серед українського студентства (Кугутяк, 1993, с. 18–19).

Отриманий у цей час громадсько-організаційний досвід став помічним для О. Назарука і під час навчання на юридичному факультеті Віденського університету, куди вступив 1902 р., особливо після того, як у 1904–1905 рр. він очолив тамтешнє товариство української студентської молоді «Січ». Зрештою, саме з цього часу (найімовіrnіше, з 1904 р.) він став повноцінним членом РУРП, будучи, як і решта радикалів, прибічником поєднання національно-визвольної боротьби зі соціальною (Бурачок, 2006, с. 40). Вочевидь, вагомим тут був і вплив на світогляд молодого політика-студента Івана Франка – співзасновника свого часу РУРП та співавтора її першої політичної програми, який станом на початок ХХ ст. сам уже з цієї партії вийшов, перейшовши у табір Української національно-демократичної партії, але багатьма ще досі сприймався як ідейний наступник Михайла Драгоманова – принаймні для тих кіл, у яких перебував у 1890–1900-х роках Осип Назарук. Урешті, 1910 р. у невеликій брошурі «Про Івана Франка», коротко описуючи його життєпис для пропагування серед селян – членів радикальної партії, юний діяч-публіцист не без поваги та захоплення відзначав, що той «хлопський син з високим чолом і ясними очима, котрий серед тяжкої біди, поневірки і нужди здобув собі величезне знанє і славу таку велику, як ніхто з галицьких Українців» (Назарук, 1910, с. 3), а сучасники цього «сина мужицького, котрому ми всі много винні ... нині навіть не в силі оцінити, що дав нам сей велитень духа, бо ми за близько нього ... ми побачимо велич ген-ген пізніше, може аж тоді, коли його вже давно між нами не буде» (Назарук, 1910, с. 11–12).

Тим часом, поруч із громадсько-політичною діяльністю, після завершення вищих студій Осип Назарук розпочав й професійну – працював в адвокатському бюро Анзельма Мозлера (Anzelm Mosler) у Монастириськах на Тернопільщині (1909–1910), практикантом у суді Відня, де також здобув ступінь доктора цивільного та церковного права (1910–1912) і практикував адвокатську справу в канцелярії Євгена Петрушевича у Сколе (сучасна Львівщина) (Сеник, 1996, с. 217).

За твердженням М. Швагуляка, із вибухом Першої світової війни О. Назарук був прихильником тези про те, що саме Галичина була українським «П'ємонтом», який відіграв важливу роль у ХІХ ст., та зберігала такий статус і напередодні війни (Швагуляк, 1995, с. 57–58). Проте, це його не врятувало від арешту австрійською владою наприкінці серпня 1914 р. із подальшим ув'язненням у концентраційному таборі «Талергоф» за надуманим звинуваченням у співпраці з державами Антанти (Зелена, 2007, с. 56). Однак уже незабаром йому вдалося звільнитися – принаймні відомо, що до кінця 1914 р. він вже встиг стати одним із членів Союзу визволення України (СВУ), а в грудні 1914 р., як делегат цієї організації, виїхав до Швеції для пропагування серед тамтешнього населення відомостей про становище та національно-політичні змагання українців (Бурачок, 2015, с. 176; Патер, 2000, с. 104–105).

Навесні 1915 р. О. Назарук повернувся до Відня, де з утворенням у травні 1915 р. Загальної української ради увійшов до секретаріату. Однак, як пізніше він сам писав, після того, як йому набрид «душний Відень з його каварнями, вічними засіданнями та політикою» (Назарук, 1916b, с. 3), він отримав нагоду «відпочити» від такої буденності і повернутися до України, де якраз відбувалася гаряча фаза бойових дій на тамтешній ділянці Східного фронту, у ролі одного з керівників Пресової квартири УСС – допоміжної культурно-просвітньої формації, головним завданням якої було

збирання, поширення та збереження матеріалів з історії Легіону УСС, збереження традицій і вишкіл стрілецтва. Від цього часу й аж до завершення війни і у «Вістнику Союзу визволення України», і у форматі окремих брошур побачила світ низка публікацій авторства О. Назарука, які відображали як польові будні військовиків УСС, так і уявлення самого діяча про Велику війну.

Так, у формі «дневника вражінь», адже «не знаючи, як і коли й де доведеться ... скінчити, чи перервати сю роботу», О. Назарук 1916 р. підготував книжку «Слідами українських Січових стрільців», яку сам називав «сирим матеріалом для будучого історика», який, втім, мав відіграти важливу роль – «не дати пропасти славі діл ... походів, боїв і – могил, заховати для покоління ... пам'ять жертв, котрі ... склали для добра України здовж великого й широкого шляху, засіяного ... кістьми» (Назарук, 1916b, с. 1–2). Сюжет книжки охоплює опис «військової подорожі» О. Назарука разом із УСС упродовж весни–літа 1915 р. на теренах насамперед Мукачєвого та його околиць.

Варто відзначити, що самому стрілецтву на сторінках праці О. Назарук висловлював пошану, яка «почала вже брати верх над сентиментальністю», завдяки таким прикметним для них «величавим річам, як точність у сповнюванні обов'язку та словність», що, мовляв, не завжди досі було загалом характерним для «40-мільйонної української нації, що займає територію півтора раза більшу, ніж німецька держава» (Назарук, 1916b, с. 17). Звідси – і його готовність спільно з усусами пережити виклики та незручності польових умов і зафіксувати їх у друкованому слові.

Хоч одна з перших описаних у праці локацій – Будапешт, куди О. Назарук разом із тими січовиками, які поверталися з відпуски, потрапили транзитом, їдучи з Відня до Замкової Паланки неподалік Мукачєвого, де навесні 1915 р. перебувала сотенна канцелярія Управи Січового Коша: «Улицями Будапешту йде як лявіна відділ молоденьких жовнірів, іде на східний дворець, до котрого й ми прямуємо ... Онде старенька жінка йде в ряді, мабуть поруч свого синка, онде молоденька гарна панночка йде поруч брата чи любка свого ... Ні плачу, ні заводу. Тільки спів твердий, могутній ... Є й такі, котрих ніхто не випроважає, бо нікого не мають. Скільки таких буде між нашими Стрільцями. Поїзд досить скоро, як на воєнні час, несе мене до їх табору. Вже переїхав рівнини та сугорби токайські. Здалека замаячів “Бескид зелений, в сім рядів саджений” і привитав нас саме в часі пересідання зливним дощем ... Пізнім вечером замаячів перед нами високий Мукачівський Замок. Лишивши свої клунки на двірці, вибрали ся ми пішки до Замкової Паланки» (Назарук, 1916b, с. 4–5). А в останній, пройшовши варту («несподівано почув оклик в українській мові: “Стій!” і заки ще “прийшов до себе”, побачив перед нами двох Січових Стрільців, що звернули до нас кріси з наложеними багнетами ... пізнавши своїх, перепустили нас»), зустрівся із сотником, доктором Никифором Гірняком – тоді головним комендантом запасної сотні (а з квітня 1916 р. – курінного отамана) (Назарук, 1916b, с. 6).

Описуючи побут тамтешнього стрілецтва, О. Назарук відзначав його бібліотеку, яка хоч і була нечисельна (нараховувала приблизно 250 книжок на понад 300 військовиків, які в той час там перебували), але поруч із зарубіжною літературою включала й українських авторів (від Володимира Антоновича до Івана Франка, Гната Хоткевича та Тараса Шевченка), що його надзвичайно втішило: «Так і пригадало ся мені пропам'ятне письмо українських владик з часів гетьмана Сагайдачного, внесене до польського правительства, в котрім вони представляють любов давнього козацтва до

грамотности» (Назарук, 1916b, с. 7–8). А ще був приємно вражений з того, як «групи тутешніх дівчат при роботі ... співали українські пісні, очевидно свіжо переняті від наших стрільців ... зовсім добре, з нашим виговором і наголосом. Мов у якій Косівщині або Бучачині дзвентить тут під Мукачевом, на границі землі українського народу січова пісня: “Тей, там на горі Січ іде!” ... І стає перед душею наболіле питання, чи Угорська Україна пропаща для нашої національної ідеї?» (Назарук, 1916b, с. 8).

Аналізуючи той військовий стрілецький загал, що перебував у цей час у Замковій Паланці (і більшість із якого вже брала участь у боях проти росіян, відійшовши в тил для відпочинку чи лікування), О. Назарук зазначав: «Всі в одностроях ... Молоді личка, по котрих зараз видно їх походження ... Свіжі і черстві. Високо піднесені голося, передчасно змужнілі рамена й ноги немов говорять: “Ми були там, де рішаєть ся доля українського народу; ми кинули там на вагу труд своїх молодих днів і неспаних ночей і були готові кожної хвилі кинути на ту вагу долі також наше здоровле і житте”» (Назарук, 1916b, с. 9).

А поміж тим автор висловлював жаль із приводу того, що війна як ніколи раніше викристалізувала й фактичне незнання українцями (значною мірою з вини інтелігенції) української історії, яка в умовах військового протистояння могла би бути важливим вододілом між українським та іншими народами: «Я був дуже цікавий, кільки з тих Стрільців, що так гарно співали у Варпаланці про жаль українського народу за Стасем “Морозенком”, знає, хто він був. І чи та пісня не лишила ся для них напівзабутою, незрозумілою думою простого народу. І такі ми були все – від часу упадку нашої державности (бо наші старі літописі дуже інтересні). Навіть про найважніші історичні хвилі нашої бувальщини, прим. з часів Богдана, маємо більше цікавіших звісток від Поляків і Москалів, ніж від наших сучасних ім інтелігентів. Німецькі учені й політики зачисляють нас звичайно до т. зв. “неісторичних” народів. Се очевидно не відповідає правдивому станови річи, бо ми маємо історію, ще й яку! Але ся лайка належить ся нам справедливо о стільки, що ми по перше не знаємо своєї історії, по друге, хоч уміли робити її, не зуміли зберегти для дальших поколінь» (Назарук, 1916b, с. 13–14). Щоправда, поява серед стрільців створених ними самими перших як офіційних, зроблених Пресовою квартирою УСС, так і приватних записів про свою діяльність із початком війни, з якими О. Назарук мав можливість ознайомитися на місці, на його думку, засвідчила той факт, що українці вже ж почали «позбувати ся нашої своєрідної “неісторичности”, чи просто сказавши, ліни думки й нездарности» (Назарук, 1916b, с. 14).

Автор книжки був настільки задоволеним зі січового товариства, яке зібралось довкола Мукачєвого, що коли на початку червня 1915 р. у коші зафіксували випадки п'ятнистого тифу і командування заборонило залишати місцевість до відповідного наказу, О. Назарук навіть тому факту зрадів, «остільки може вийти на добре, що буду присилуваний тут довше сидіти та зможу обробити зібраний матеріал і стягнути новий, до чого мав би я певно менше охоти, вернувши з фронту» (Назарук, 1916b, с. 19).

За цей час він, по-перше, від тих стрільців, які прибували з поля бою, часто отримував позитивні відгуки про сотника Дмитра Вітовського, який ставав щораз то популярніший серед рядових стрільців, бо «нічим не відріжняєть ся від простого Стрільця в зношенню воєнних неavigід, по друге всі провини судить і карає старим запорожським звичаєм: збірним судом своєї сотні» (Назарук, 1916b, с. 16). По-друге, отримав нагоду безпосередньо поспілкуватися з «оригінальними стрільцями»: «пан-

ною Кузівною» (учасницею боїв за Маківку Оленою Кузь), четарем Миколою Сасвичем, січовиком Олексою Садженицею та іншими. У розмові зі всіма, за словами О. Назарука, звучала єдина думка – участь усусів у Першій світовій війні мала забезпечити розширення прав українців у Галичині та, за сприятливого ходу військової кампанії, – створення на звільнених від Росії теренів Наддніпрянщини власної держави, «де би на нашого чоловіка не дивили ся, як на чужого» (Назарук, 1916b, с. 29).

Ще один сюжет, якому автор приділив особливу увагу на сторінках книжки, – руйнування, яких завдали російські військовики на окупованих теренах Галичини. Наприклад, реконструюючи спогади майбутнього письменника з Гуцульщини, а на 1915 р. – 16-літнього стрільця родом зі Жаб'є (тепер – Верховина) Онуфрія Манчука, Осип Назарук зазначає, що з приходом до Жаб'є «москалів» ті «почали крісовими сальвами стріляти ... запалили сім хат і втекли. Чотири хати люде загасили, а три згоріли ... Довго були в Жабю і рабували потому не тільки Жидів але й наших людей. Брали, що виділи: маржину, шматте, кожухи, харч всякий» і так тривало до 1915 р., коли австро-угорське військо вигнало їх звідти (Назарук, 1916b, с. 43–44).

А силою, спроможною досягнути під час війни виконання цього державно-політичного завдання, поміж усього загалу австро-угорського війська стали УСС, які, за словами О. Назарука, «належать безперечно до найліпшого цвіту війська, все останні уступають з позицій і до неволі попадають тільки ранені або цілком окружені разом з більшими групами звичайного війська, тай то звичайно висмикують ся з рук Москалів навіть окружені», тож цілком заслуговували, щоб український народ ними «слушно і щиро» гордився (Назарук, 1916b, с. 59). Очевидним доказом цього, на думку автора книжки, була поведінка усусів під час боїв на горі Маківка, коли «гарна як весна богиня побіди ... так довго не могла рішити ся, по чийй стороні стати і кілька разів зміняла свою ласку, вкінці ... не перестала до них [січовиків – П. А.] усміхати ся тай ще на додаток житте (і гарну зброю) їм подарувала», що спонукало О. Назарука обнадійливо припустити, що «сей щасливий бій ... становить зворотну точку в недолі українського народу» (Назарук, 1916b, с. 62).

Хоча на початок липня 1915 р. виглядало, що ця боротьба ще триває, письменник відзначав, що з околиць Мукачеве, «там за скелями Карпат [в Галичині – П. А.] так голосно товчеть ся розшалілий Арес і кропить зливним дощем крови золоту пшеницю на мужицьких нивах, розметує кости синів України і рве межі кордону! Лунами і кровю вкрита галицька землі і дим пожарища сягає Бескида. А жах на ній такий безмежний, що здасть ся, немовби втіклаи з неї проваллями Бескида навіть холера з синіми устами і тиф з очима повними горячки, що все товаришать могутньому богові війни» (Назарук, 1916b, с. 153).

Після декількох тижнів лікування та відпочинку поза табором усусів, наприкінці липня 1915 р., О. Назарук знову опинився серед січового стрілецтва – цього разу вже по «галицький» бік Карпат, адже на той час Січовий Кіш був уже розташований у с. Кам'янка біля м. Сколе. Власне проміжок липня–жовтня 1915 р. описав автор у його другій книжці–збірці з часу Першої світової війни «Над Золотою Липою: В таборах українських січових стрільців», перше видання якої побачило світ у Відні 1916 р., а наступного року в австрійській столиці вийшов ще й другий наклад.

Розповідаючи про повернення до рідного краю, частину якого лише напередодні німецьке та австро-угорське війська звільнили від російської окупації, письменник не без тривоги та суму відзначав: «Рік не бачив я Галичини. Одначе мимо того перший

раз у життю не було мені спішно до неї. Бо в уяві стояли картини прикрі, невеселі: згарища й попелища, села, зрівнані з землею, поля і селянські ниви, поорані ровами й гранатами, збідніла людність з жахом в очах ... Нарешті – границя Галичини. Пізнаю її ... Почало невиразно сіріти й дав ся чути запах спаленини ... Страшне було мое вражінне. Воно буде мабуть прикрійше навіть від того, яке людина може мати, оглядаючи пожежу цілої країни ... Але почути запах спаленини по багатьох місяцях від часу, як по ній гоготіла пожежа – се щось без порівняння гірше, ніж бачити пожежу ... А рівнобіжно з тим щораз виразнійше виступали в душі понурі картини минулого, яке ся країна перенесла на собі. Одинайцять місяців витримувала вона весь тягар модерної війни з її тяжкими гарматами та мільонами ворожих військ, що перевалювали ся по ній, як саранча по збіжу. Така її доля тепер, така була все ... А поїзд мчить по нашій, несвоєї землі. І минає згарища, сторчачі комини, руїни хат. Вже студені. Перекурила ся галицька волость ... Залізні мости на Опорі тут і там покручені, якби були з лика, а не з твердого металю: сюди йшов Арес, бог могутній. І рвав залізо і ломав мости і кидав в Опір залізничні тори й розмітував скелі та столітні смереки» (Назарук, 1916а, с. 3–5, 7).

Водночас після візиту разом із головою Української бойової управи – ще одним «радикалом» Кирилом Трильовським – бібліотеки та Пресової квартири Коша, а також після спілкування із тамтешніми січовиками, чий склад якраз щойно поповнився сотнями юних новобранців, Осип Назарук усе ж залишався оптимістом, бо ж і неподалік у «Сколе хоч і згарища величньої палати баронів Гредлів, але місто стоїть, як стояло», і у таборі зібралось мотивоване стрілецьтво, яке і перед цим у боях проти росіян «берегами Опору перевивали ся поміж ноги страшного бога побоевищ й останками віддиху летіли на позиції, щоби ставити опір навалі споконвічного ворога» (Назарук, 1916а, с. 7–8), і у майбутньому було готовим рішуче обороняти українські терени від ворога, «коли не зникне в нас віра й туга за самостійністю України, то північний кольос [Росія – П. А.], хочби загарбав наші землі аж поти, поки доходить запах спаленини, то є по останні межі української території, не зітре наших змагань, не знищить нашої ідей», хоч би й врешті залишилися на полі бою «сі дрібні розміром чети, сотні і курині, що йдуть провалами Бескида проти величезних армій східного царя, зібраних зі 111-ти народів у двох частях світа» (Назарук, 1916а, с. 9).

Після Кам'янки О. Назарук відбув до Станіслава, проїжджаючи через Болевівщину, де ще наприкінці травня 1915 р. відбувалися запеклі бої, під час яких російське військо оточило І курінь усусів, що призвело до значних втрат у їх складі як загиблими, так і пораненими та полоненими, «зовсім іншими очима почав я дивити ся на мочари коло Болехова, на залізничний шлях, котрим я стільки разів їхав ... сей кусник землі змінив своє значінне для українського народу, він має вже традицію, котра довго ділатиме, як що її відповідно вихіснуємо» (Назарук, 1916а, с. 20).

У самому ж Станіславі Осип Назарук зустрівся із полковником Грицем Коссаком, який з 14 березня 1915 р. був комендантом легіону УСС. Півторагодинна розмова з ним справила сильне враження на О. Назарука, який врешті відкинув усіляку критику недоброзичливців Г. Коссака, яка тоді була поширена, і натомість недвозначно стверджував, що «сей чоловік слушно оцінює своє становище і своє окруженне, що він ... може ліпше орієнтуєть ся в своїм положенню, ніж не один з його критиків» (Назарук, 1916а, с. 25).

Потіхою для нього стало й швидке помітне відродження українського культурного життя у місті після відходу звідти у червні 1915 р. російських військовиків. На

думку О. Назарука, про це, зокрема, свідчила поява великої кількості української літератури (книжок та преси) на полицях тамтешніх книгарень (які під час окупації «Москалі вирабували до останньої брошури» (Назарук, 1916а, с. 35)), що користувалася неабиякою популярністю серед українців – мешканців міста та довколишніх сіл, що, на думку О. Назарука, лише підтвердило, «як скоро відживає наш національний організм, про котрий Москва думала, що вже розтрощила його» (Назарук, 1916а, с. 37).

Врешті, під час перебування ще далі на схід від Станіславова, у таборі 1-го Куреня усусів над р. Золота Липа – там, де «стоять звернені грудьми проти Москви, як не стояли вже двіста літ ... де наші хлопці за одинайцять місяців ніколи й ніде не дали себе проломити ворожій силі» (Назарук, 1916а, с. 45), Осип Назарук, супроводжуваний комендантом однієї із чотирьох дислокованих тут сотень Романом Сушком (учасник боїв за Маківку, у майбутньому – один із найближчих соратників Євгена Коновальця та Андрія Мельника), відзначав що у цьому створеному посеред лісу табірному наметовому «містечку» за короткий час перебування січовики встигли розбудувати своєрідну систему «вулиць», організувати чітку систему побутового розпорядку та навіть освітньо-культурного дозвілля. Тож і висловив переконання, що «тут родить ся цілком нове покоління українського народу, котре може буде щодо якості ліпше від попереднього ... охота до праці, швидка кристалізація національних почувань, вилита й вирізьблена в сих корчах і лісах, симпатична та наївна, як дитина, що дивиться ся зі смаку на зачаровану країну казок» (Назарук, 1916а, с. 64).

У таборі ж 2-го Куреня Осип Назарук познайомився зі сотником Дмитром Вітовським («подивив ся на сю людину й мені відразу стало ясним, чому його люблять Стрільці ... розуміть ся, по українськи ясним: я мав вражіння, що знаю ся з ним найменше з дитинства» (Назарук, 1916а, с. 68–69)) та тодішнім керівником куреня Василем Дідушком («його неукраїнське та навіть неславянське гостре лице з енергичним виглядом і меткими рухами очей незвичайно різко відбивало ся від усіх інших фізіогномій присутніх, котрі для себе становили якусь гармонійну цілість» (Назарук, 1916а, с. 73–74)). А втім, О. Назарук був найбільше потішений тут мотивованими пересічними січовиками куреня, адже, як зауважував у книжці, саме «в сім змоклім убогім таборі ... таки народжуєть ся думка пошани ... Представте собі молоденьких 11-тимісячним боєм утомлених хлопців, що забрали в сей ліс і самі не знають, на як довго. Недалеко гремлять російські гармати й бубнять машиніві кріси. Гранати та шрапнелі сягають аж сюди. А вони, ті хлопці, своїми ще неповні розвиненими раменами несуть тяжкого дуба, щоб його устави на могилі тих, що погинули» (Назарук, 1916а, с. 78–79), і в цьому контексті хіба що висловлював побажання, щоб живим військовикам-січовикам таки вдалося досягти перемоги «в боротьбі за волю України» – ідею, за яку «лягли головами» вже чимало їхніх побратимів (Назарук, 1916а, с. 75). Хоча і цілком резонно задавався риторичним запитанням: «Скільки таких могил покрие ще тепер українську землю?! І чи виборять ті, котрі спочили в них, ту волю, що як мета виписана на їх могилах?» (Назарук, 1916а, с. 75).

Того ж 1916 р. О. Назарук відредагував і видав коштом товариства «Просвіта» у Львові ілюстровану збірку оповідань та описів «З кривавого шляху Українських Січових Стрільців». У вступному слові до книжки констатовано, що в момент Першої світової війни українське військо вперше «від часу, як український нарід утратив державну самостійність» переживало, з одного боку, «прикрі хвилі ... коли здавало ся, що наш нарід живцем закопують в могилу, кожде нове місто і село, котре заливала

московська сила, було для українського народу немов сьвіжою грудкою землі, киданою на його домовину в гробі», особливо після того, «як Москва заняла три столиці західної України: Львів, Галич і сильний Перемишль» (Назарук, 1916с, с. 3–4). З іншого боку, хоч і тим «молодим четам Січового Війська українського народу, що добровільно пішли на велику війну проти Москви» й доводилося вести боротьбу з нею «з силою розпуки», проте, як відзначено у виданні, станом на початок 1916 р., хоча йшов вже третій рік Великої війни, «не було випадку, щоби московська сила дeneбудь проломала ряди наших чет січових», бо останні «такі обережні й відважні, що не принесуть сорому сьвітлій історії українських військ минувшини» (Назарук, 1916с, с. 4). Навпаки, на думку автора передмови книжки, розуміючи, «що треба боятися московської кормиги для українського народу», усуси продовжуватимуть завзято і хоробрі воювати проти російського війська, поширюючи знання про небезпеку, яку несе російська окупація поміж «найширшими верствами українського народу над Сяном, Дністром, Дніпром, Доном і Кубанню», та, зрештою, видадуть «добрий і благородний овоч національної сьвідомости, котра скорше або пізнійше мусить нам збудувати нашу власну, самостійну і велику державу» (Назарук, 1916с, с. 4–5).

У збірці перу О. Назарука безпосередньо належить низка спогадів, із яких виділю «В першій лінії». Він побудований у формі листа від січового стрільця «до малого гімназиста в місті С.», якого розглядав як можливого в майбутньому «жовніра уже у війську самостійної української держави», а тому й давав йому настанови, яким повинен бути воїн, з огляду на власні спостереження за стрільцями на передовій – «у першій боевій лінії над Золотою Липою» (Назарук, 1916с, с. 49–50).

У цьому контексті, розмірковуючи над тим, а чому ж взагалі відбуваються війни і чи є вони виправданими явищами, О. Назарук (він же уявний «адресант листа») констатував, що «часом війна буває справедлива і слушна і треба в ній брати участь» у тому разі, «як на нашу землю і нарід нападає неприятель, що хоче панувати над нами», та в часі Першої світової війни (як і протягом декількох століть до цього) «до таких неприятелів нашого українського народу належить передовсім Москва, що найгірше неволить наш нарід, і тому війна проти Москви річ потрібна і слушна і такою буде, поки весь український нарід не вибеться з московської неволі» (Назарук, 1916с, с. 50). Тож у таких умовах, на думку Осипа Назарука, Велика війна поруч із трагедією стала поштовхом і навіть можливістю вперше за 200 років (вочевидь, намагаючись на те, що востаннє ще козацьке військо під проводом Івана Мазепи відкрито боролось проти Московії на початку XVIII ст.) молоді українського народу «під власним прапором виступити проти споконвічного ворога» (Назарук, 1916с, с. 50–51). Автор спогаду відзначав, що серед січовиків на полі бою, які усвідомлювали сенс того, за що і заради чого воюють проти ворога, практично зникав всілякий страх, та й врешті констатував, що «війна має в собі крім великого страху і нещастя також щось відсвіжуючого, як буря, котра і ломить і відновлює» (Назарук, 1916с, с. 69). Щодо усусів ця «буря» мала би бути спрямована насамперед на те, щоб наступні покоління українців якщо б і мали «наразити своє жите» знову у майбутніх війнах, то вже «у великім війську свобідної незалежної України» – розкоші, яка у 1916 р. українським січовикам ще «не судила ся» (Назарук, 1916с, с. 69).

Під час Першої світової війни О. Назарук активно дописував і до «Вістника Союзу визволення України» – пресового органу цієї організації. Вартою уваги є його стаття «Російський відворот», опублікована у виданні наприкінці вересня 1915 р. У

центрі її уваги – враження автора від побаченого під час повернення до галицьких теренів, щойно звільнених від російських військовиків. Осип Назарук іронічно зауважував, що слідами т. зв. російського «визволення галицької України», під приводом якого «армія царя» розпочала вторгнення до краю у серпні 1914 р., стали хіба що «руїни, згарища й попелища», то якщо і йшлося про якесь «визволення» галицького населення, то хіба що «від майна й здоровля і життя», а також «від усякого захисту й можності прожитку», коли навіть «спалені снопи на бідних мужицьких нивах, межами покряяних» стали «понурими свідками дикости царських військ», яких не бачили в Європі «від часів жорстокого завойовника Ірляндії Кромвеля» (Назарук, 1915а). Втім, за спостереженням автора, найбільше вразили галичан під час російської окупації навіть не такі побутові виклики, як крадіжки царським військом напередодні свого відходу у містечках та селах Галичини церковних дзвонів. Тож коли ті звідти таки відступили, а до краю повернулося австро-угорське військо включно з усусами, за спостереженням письменника, з'явилися зовсім таки «не удавна веселість», а «на тім тлі чорної нужди й необгертих сліз ... на згарищах і руїнах, середн осінної слоти» таки «веселі музики й ликующий народ», який щиро радів, «що забрали ся московські “освободителі” галицької України» (Назарук, 1915а).

У схожому емоційному ключі написаний і його твір «Над Стрипою. Спомини», що побачив світ на сторінках «Вістника» у декількох частинах упродовж січня–лютого 1917 р. (Назарук, 1917а, 1917б, 1917с). Осип Назарук розпочав оповідь із чергового журливо-риторичного запитання: «Що стоятиме над тобою, мала подільська річка з тасмничим іменем, що не має значіння в жадній з славянських мов? [за спостереженням автора слово “Стрипа” мало значення лише у шведській мові, якою означає “задавити”, “вдушити” – П. А.]» (Назарук, 1917а, с. 42). І одразу ж сам дав собі відповідь: «Над тобою стоятиме туга тисячів матерей і родин тих, що погибли на берегах твоїх і в твоїх філях у невідомій порі днів і ночей, у передсмертних болях, яких не влекшувала їм рука близьких. І ще стоятиме над тобою спомин одного народу, що мав у великій війні свій хрест і своє розпятте, спомин мрії про свободу й незалежність, мрії, мережаной кровю його молодіжи, яку він добровільно післав на велику війну» (Назарук, 1917а, с. 42).

Втім, хоча, як писав О. Назарук, у творі він мав на меті «додати кілька сірих і темних ниточок» для відтворення «понурої картини, яку бачив наш народ в сі дні великого горя» (Назарук, 1917а, с. 42) (і робив це за допомогою цікавого підходу – описуючи свої візити до стрілецьких позицій, ніби відтворюючи шлях самого війська, тому й поділив розповідь на чотири розділи із відповідними назвами: «З Нижнева до Монастириск», «До Бучача!», «До Зарваниці», «З Зарваниці до бойової лінії»), однак поміж тим якраз трагізм ситуації, у якій опинилося в часі Першої світової війни українство, на його думку, мав би ще активніше спонукати українців до підняття бойового духу, зокрема в контексті потреби захисту власної землі від ворога. Врешті і сам О. Назарук, змальовуючи побачене під час подорожі частиною звільненої від російського війська рідної Бучаччини, зауважував, що «тут – і тільки тут я радо положив би життє в обороні сього кусника землі», бо саме з родинною місцевістю – «з тим кусником земного простору ... звязане в людини те, що називаємо радістю з життя, і то найсвіжішою радістю росту, розвитку, розбуяння» (Назарук, 1917а, с. 43).

Зрештою, чи не найкращою квінтесенцією Назарукової публіцистики щодо Першої світової війни і ролі у ній січового стрілецтва є його переконання, озвучене

у спогадовій статті «Над горішньою Стрипою», де він, з позицій щирого патріотизму, констатував, що, попри різні військові виклики, «як що дивити ся по всім тім на український легіон, то маєть ся вражінне, що він невмирущий. Скільки полків, бригад, дивізій і цілих армій знищила ся велика війна! А наш легіон все є й є, такий великий, гарний і хоробрий ... На його довжезнім помотанім шляху стоїть стільки свідків, хрестами значених, а ще більше без хрестів і без ніякого знаку, таких мовчки вимовних свідків його кривавих діл. А прецінь він існує, живий, здоровий і веселий ... він невмирущий доказ живучости українського народу, в нім горить огонь ідеї, через котру заважить він по війні, сильно заважить» (Назарук, 1915b, с. 9–10). І справді, як виглядає, ця ідея була вагомим вже незабаром, на тлі завершення Першої світової війни, коли на українських теренах була відроджена українська державність у вигляді Української Народної Республіки і Західноукраїнської Народної Республіки, врешті злучених у січні 1919 р. У цих подіях сам О. Назарук як чільний діяч Української радикальної партії відігравав активну роль не лише як публіцист, а й як військовик-пропагандист, політик і дипломат. На жаль, подальші події включно із польсько-українською війною у Західній Україні та боротьбою українського вояцтва проти білогвардійців і більшовиків, призвели до тривалої втрати української державності.

Отже, як один із співorganizаторів Пресової квартири УСС та співпрацівник зі Союзом визволення України, Загальною українською радою, О. Назарук у роки Першої світової війни опублікував серію публіцистично-мемуарних матеріалів, присвячених ролі та цілям українців під час Великої війни, обґрунтуванню ідеї відродження самостійної Української держави як результату боротьби Центральних держав із Російською імперією, а головне – збиранню матеріалів та документів з історії УСС, опису цього військового феномену та зображенню його як однієї зі справді дієвих сил, які могли своєю вірною службою, сміливістю та самовідданим патріотизмом домогтися спершу розширення прав українців у півавстрійській Галичині та, за сприятливого ходу військової кампанії, закладення основ для відновлення втраченої у минулому української державності у разі перемоги над ворогом – Росією.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Бурачок, Л. В. (2006). *Громадсько-політична діяльність Осипа Назарука (1883–1940)* [дис. ... канд. іст. наук., Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника]. Івано-Франківськ. Репозитарій. https://shron1.chtyvo.org.ua/Burachok_Liliia/Hromadsko-politychna_dialnist_Osyra_Nazaruka_1883-1940_rr.pdf

Бурачок, Л. В. (2008). *Громадсько-політична діяльність Осипа Назарука (1883–1940 рр.)*. Івано-Франківськ: Нова Зоря.

Бурачок, Л. В. (2011). Роль Осипа Назарука в діяльності Союзу визволення України та Загальної Української Ради. *Вісник Прикарпатського університету. Історія*, 20, 50–56.

Бурачок, Л. В. (2015). Громадсько-політична діяльність Осипа Назарука у роки Першої світової війни. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*, 26, 175–182.

Дядюк, М. В. (2001). Комісія старої історії України НТШ у Львові (За матеріалами записників Осипа Назарука, 1935–1936 рр.). *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність* (Вип. 8: Іван Крип'якевич у родинній традиції, науці, суспільстві), 306–330.

Дядюк, М. В. (2002). Липинський на сторінках щоденника й у листах Осипа Назарука. *Молода нація*, 4, 127–160.

Зелена, О. Я. (2007). *Суспільно-політичні погляди та державотворчі ідеали Осипа Назарука* [дис. ... канд. політ. наук, Національний університет «Львівська політехніка»]. Львів. Репозитарій. https://shron1.chtyvo.org.ua/Zelena_Oksana/Suspilno-politychni_pohliady_ta_derzhavotvorchi_idealy_Osypa_Nazaruka.pdf

Качкан, В. (1998). Історико-культурологічні і політичні візії Осипа Назарука. *Збірник праць і матеріалів на пошану Лариси Іванівни Крушельницької*. Львів, 169–179.

Кугутяк, М. В. (1993). Проблема українського університету в суспільно-політичному русі Східної Галичини (1848–1918). *Науковий збірник Українського Вільного університету: матеріали конференції «Український Вільний Університет з минулого в майбутнє. До 70-річчя з часу заснування» (Львів, 13–14 лютого 1992 р.)*. Мюнхен; Львів, 18–19.

Лисяк-Рудницький, І. (1976). Назарук і Липинський: історія їхньої дружби та конфлікту. В *В. Липинський, Твори, архів, студії* (Т. 7: Листи Осипа Назарука до В'ячеслава Липинського). Філадельфія, Пенсильванія, XV–XCVII.

Литвин, М. Р., Науменко, К. Є. (1995). *Історія ЗУНР*. Львів: Олір.

Литвин, М. Р. (1998). *Українсько-польська війна 1918–1919 рр.* Львів.

Назарук, О. (1910). *Про Івана Франка*. Львів: Накладом «Громадського голосу», 3.

Назарук, О. (1915а, 26 вересня). Російський відворот. *Вістник Союзу визволення України*, 33–34, 5.

Назарук, О. (1915б, 31 жовтня). Над горішньою Стрипою. *Вістник Союзу визволення України*, 43–44, 8–10.

Назарук, О. (1916а). *Над Золотою Липою: В таборах українських січових стрільців*. Wien: Druckerei Joh. N. Verpaу; Накладом Української Боевої Управи, 7–8.

Назарук, О. (1916б). *Слідами Українських Січових Стрільців*. Львів: З друкарні Наукового Товариства імені Шевченка.

Назарук, О. (ред.). (1916с). *З кривавого шляху Українських Січових Стрільців. Ілюстрована збірка оповідань і описів*. Львів: З друкарні Наукового Товариства ім. Шевченка.

Назарук, О. (1917а, 14 січня). Над Стрипою. Спомини. *Вістник Союзу визволення України*, 133, 42–44.

Назарук, О. (1917б, 28 січня). Над Стрипою. Спомини. *Вістник Союзу визволення України*, 135, 72–73.

Назарук, О. (1917с, 4 лютого). Над Стрипою. Спомини. *Вістник Союзу визволення України*, 136, 87–88.

Патер, І. Г. (2000). *Союз визволення України: проблеми державності і соборності*. Львів.

Рубльов, О. С. (2004). *Західноукраїнська інтелігенція у загальнонаціональних політичних й культурних процесах (1914–1939)*. Київ.

Сеник, Я., Назарук, О. Т. (1996). *Українська журналістика в іменах: матеріали до енциклопедичного словника*, 3, 217.

Федунь, М. (2000). *Мемуарна спадщина Осипа Назарука*. Брошнів: МПП «Талія».

Швагуляк, М. (1995). Осип Назарук: сторінки біографії. *Український Ліс*, 1, 57–58.

Швагуляк, М. (1997). Українські консерватори і справа українсько-польських взаємин (1921–1939 рр.). *Polska i Ukraina. Sojusz 1920 roku i jego następstwa*. Toruń, 371–384.

REFERENCES

Burachok, L. V. (2006). *Hromadsko-politychna diialnist Osypa Nazaruka (1883–1940)* [PhD thesis, Prykarpatskyi natsionalnyi universytet im. V. Stefanyka]. Ivano-Frankivsk. Repozytarii. https://shron1.chtyvo.org.ua/Burachok_Liliia/Hromadsko-politychna_diialnist_Osypa_Nazaruka_1883-1940_rr.pdf (in Ukrainian).

Burachok, L. V. (2008). *Hromadsko-politychna diialnist Osypa Nazaruka (1883–1940 rr.)*. Ivano-Frankivsk: Nova Zoria (in Ukrainian).

Burachok, L. V. (2011). Rol Osypa Nazaruka v diialnosti Soiuzu vyzvolennia Ukrainy ta Zahalnoi Ukrainskoi Rady. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Istoriiia*, 20, 50–56 (in Ukrainian).

Burachok, L. V. (2015). Hromadsko-politychna diialnist Osypa Nazaruka u roky Pershoi svitovoi viiny. *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist*, 26, 175–182 (in Ukrainian).

Diadiuk, M. V. (2001). Komisiia staroi istorii Ukrainy NTSh u Lvovi (Za materialamy zapysnykiv Osypa Nazaruka, 1935–1936 rr.). *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist* (Vyp. 8: Ivan Krypiakievych u rodynnii tradytsii, nautsi, suspilstvi), 306–330 (in Ukrainian).

Diadiuk, M. V. (2002). Lypynskyyi na storinkakh shchodennyka y u lystakh Osypa Nazaruka. *Moloda natsiia*, 4, 127–160 (in Ukrainian).

Zelena, O. Ya. (2007). *Suspilno-politychni pohliady ta derzhavotvorchi idealy Osypa Nazaruka* [PhD thesis, Natsionalnyi universytet «Lvivska politehnika»]. Lviv. Repozytarii. https://shron1.chtyvo.org.ua/Zelena_Oksana/Suspilno-politychni_pohliady_ta_derzhavotvorchi_idealy_Osypa_Nazaruka.pdf (in Ukrainian).

Kachkan, V. (1998). Istoryko-kulturolohichni i politychni vizii Osypa Nazaruka. *Zbirnyk prats i materialiv na poshanu Larysy Ivanivny Krushelnytskoi*. Lviv, 169–179 (in Ukrainian).

Kuhutiak, M. V. (1993). Problema ukrainskoho universytetu v suspilno-politychnomu rusi Skhidnoi Halychyny (1848–1918). *Naukovyi zbirnyk Ukrainskoho Vilnoho universytetu: materialy konferentsii «Ukrainskyi Vilnyi Universytet z mynuloho v maibutnie. Do 70-richchia z chasu zasnuvannia»* (Lviv, 13–14 liutoho 1992 r.). Miunkhen; Lviv, 18–19 (in Ukrainian).

Lysiak-Rudnytskyi, I. (1976). Nazaruk i Lypynskyyi: istoriia yikhnoi druzhby ta konfliktu. In *V. Lypynskyyi, Tvory, arkhiv, studii* (T. 7: Lysty Osypa Nazaruka do Viacheslava Lypynskoho). Filadelfiia, Pensylvaniia, XV–XSVII (in Ukrainian).

Lytvyn, M. R., & Naumenko, K. Ye. (1995). *Istoriiia ZUNR*. Lviv: Olir (in Ukrainian).

Lytvyn, M. R. (1998). *Ukrainsko-polska viina 1918–1919 rr.* Lviv (in Ukrainian).

Nazaruk, O. (1910). *Pro Ivana Franka*. Lviv: Nakladom «Hromadskoho holosu», 3 (in Ukrainian).

Nazaruk, O. (1915a, Veresen 26). Rosiiskyyi vidvorot. *Vistnyk Soiuzu vyzvolennia Ukrainy*, 33–34, 5 (in Ukrainian).

Nazaruk, O. (1915b, Zhovten 31). Nad horishnoiu Strypoiou. *Vistnyk Soiuzu vyzvolennia Ukrainy*, 43–44, 8–10 (in Ukrainian).

Nazaruk, O. (1916a). *Nad Zolotoiu Lypoiu: V taborakh ukrainskykh sichovykh striltsiv*. Wien: Druckerei Joh. N. Vernay; Nakladom Ukrainskoi Boievoi Upravy, 7–8 (in Ukrainian).

Nazaruk, O. (1916b). *Slidamy Ukrainskykh Sichovykh Striltsiv*. Lviv: Z drukarni Naukovoho Tovarystva imeny Shevchenka (in Ukrainian).

Nazaruk, O. (Ed.). (1916c). *Z krivavoho shliakhu Ukrainskykh Sichovykh Striltsiv. Iliustrovana zbirka opovidan i opysiv*. Lviv: Z drukarni Naukovoho Tovarystva im. Shevchenka (in Ukrainian).

Nazaruk, O. (1917a, Sichen 14). *Nad Strypoiou. Spomyny. Vistnyk Soiuzu vyzvolennia Ukrainy, 133, 42–44* (in Ukrainian).

Nazaruk, O. (1917b, Sichen 28). *Nad Strypoiou. Spomyny. Vistnyk Soiuzu vyzvolennia Ukrainy, 135, 72–73* (in Ukrainian).

Nazaruk, O. (1917c, Liutyi 4). *Nad Strypoiou. Spomyny. Vistnyk Soiuzu vyzvolennia Ukrainy, 136, 87–88* (in Ukrainian).

Pater, I. H. (2000). *Soiuz vyzvolennia Ukrainy: problemy derzhavnosti i sobornosti*. Lviv (in Ukrainian).

Rublov, O. S. (2004). *Zakhidnoukrainska intelihentsiia u zahalnonatsionalnykh politychnykh y kulturnykh protsesakh (1914–1939)*. Kyiv (in Ukrainian).

Senyk, Ya., & Nazaruk, O. T. (1996). *Ukrainska zhurnalistyka v imenakh: materialy do entsyklopedychnoho slovnyka, 3, 217* (in Ukrainian).

Fedun, M. (2000). *Memuarna spadshchyna Osypa Nazaruka*. Broshniv: MPP «Talia» (in Ukrainian).

Shvahuliak, M. (1995). *Osyp Nazaruk: storinky biohrafii. Ukrainskyi Lis, 1, 57–58* (in Ukrainian).

Shvahuliak, M. (1997). *Ukrainski konservatory i sprava ukrainsko-polskykh vziemyn (1921–1939 rr.). Polska i Ukraina. Sojuz 1920 roku i jego nastepstwa*. Toruń, 371–384 (in Ukrainian).

Pavlo ARTYMYSHYN

PhD (History)

Senior Researcher of the Department of modern history of Ukraine

I. Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies of the NAS of Ukraine

Senior Researcher of the Institute of Religious Studies –

a branch of the Lviv Museum of the History of Religion

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7501-797X>

e-mail: p.artymyshyn@gmail.com

THE FIRST WORLD WAR IN THE JOURNALISM OF OSYP NAZARUK

The views of the Ukrainian public and political figure, writer, journalist, publicist and lawyer Osyp Nazaruk on the events of the First World War are analyzed. It is noted that by 1914 he had already become popular as the former head of the Vienna student «Sich» and the Lviv «Academic Community» and a representative of the Ruthenian-Ukrainian Radical Party, who, with the beginning of the Great War, after a short stay in the Talerhof camp, actively participated in cooperation with the Union for the Liberation of Ukraine, and

later – in the work of the General Ukrainian Council and became one of the co-organizers of the Press Office of the Ukrainian Sich Riflemen.

It is established that in the pages of his memoirs and journalistic works published during the Great War, Osyp Nazaruk focused primarily on the course of the battles on the section of the Eastern Front that ran through the Carpathian and Galician territories, and the participation of the Ukrainian Sich Riflemen in it. The following works of the author are considered: «In the Footsteps of the Ukrainian Sich Riflemen», «Over the Zolota Lypa river: In the Camps of the Ukrainian Sich Riflemen», «From the Bloody Path of the Ukrainian Sich Riflemen», articles on the pages of the «Bulletin of the Union of the Liberation of Ukraine» («Russian Lapel», «Over the Strypa river», «Over the Upper Strypa river»).

It is summarized that they are dedicated to the topic of the role and goals of Ukrainians during the Great War, substantiating the idea of the revival of an independent Ukrainian state as a result of the struggle of the Central Powers with the Russian Empire, and most importantly – collecting materials and documents from the history of the Ukrainian Sich Riflemen, describing this military phenomenon and depicting it as one of the truly effective forces that could, through their faithful service, courage, and at the same time – selfless patriotism, first achieve the expansion of the rights of Ukrainians in Austrian Galicia and, with a favorable course of the military campaign, – lay the foundations for the restoration of Ukrainian statehood lost in the past in the event of victory over the enemy – Russia.

Key words: First World War, Osyp Nazaruk, Ukrainian Sich Riflemen, notion, journalism.

*Стаття: надійшла до редакції 29.05.2025
прийнята до друку 19.07.2025*